

ÜSKÜDAR'IN MAMURE (CEDİDE) MAHALLESİ FITİK CERRAHLARI

Prof. Dr. Halil SAHİLLİOĞLU*

HERNIA SURGEONS OF SCUTARI, İSTANBUL

The Ottoman capital was constituted of four judicial regions (*mevleviyet, molla kürsüsü*): İstanbul (within the citywalls), Galata (the Roumelian side of Bosphorous from Kasımpaşa to Rumelifeneri), Eyüp (western bank of the Golden Horn and Scutari. Since one judicial court did not suffice for this spacious area, each region was subdivided into districts with courts (*niyabet*) for dealing with judicial affairs. Scutari had two judicial districts (*niyabets*) called Mamure and *Cedide* where a large collection of records registered chronologically were reserved at the law court archives.

I have studied 168 judicial records of Scutari. Among them, a document with the record number of 139, attracted my attention because of its interesting content. In view of this document of the 17th century, a physician could not be blamed legally responsible for a risky operation if the patient had given his consent in advance. In this case the patient was a man called 'Yanni from Ağrıboz Island. He was suffering from inguinal hernia. The healer was a woman called Sâliha Sultan binti Küpeli, a Coptic, who practiced as a surgeon.

Since some risk is inherent in medical operations, a contract was made between the patient and the surgeon, while the consent was given in case of any legal actions for damages. Therefore the surgeon was in need of a guarantee which was to be stated in the contract and confirmed by the judge (*kadı*). This article gives examples of this kind of cases.

KEY WORDS: Ottoman judicial records, female hernia surgeon, contract of consent for surgical operation

İstanbul ve Bilâd-i Selase

Osmanlı başkenti dört mevleviyet (molla kürsüsü) dört kazadan oluşuyordu: İstanbul (sur içi), Galata (Kasımpaşa'dan Rumelifeneri'ne kadar uzanan boğazın Rumeli yakası), Eyyüb veya Havas-ı Refia (Galata'nın batıya doğru devamı) ve Üsküdar (İzmit'ten Anadolu-feneri'ne ve Şile'yi kapsayan bir alanı içerir). Doğal olarak bu kadar geniş alanlara birer mahkeme yetmezdi. Her mevleviyete birkaç niyâbet (nahiye mahkemesi) bağlı bulunuyordu. İstanbul'un Mahmutpaşa, Ahiçelebi, Galata'nın Tophane, Beşiktaş niyabetleri gibi Üsküdar'ın Mamure veya Cedide Mahallesi niyabeti vardı. Ancak Galata ve İstanbul niyabetlerinin sicilleri Kübrâ mahkeme diye anılan mevleviyet sicilleriyle bir arada olup kronolojik sıra içindedirler¹. Koleksiyonlarında boşluklar vardır. Mevleviyet veya niyabet-

lerden hangisinin bir sicili kalabilmiş ise tarih sırasında yer almaktadır.

Üsküdar'ın Niyabetleri

Üsküdar'ın 168 kadar sicilini inceleyebildim. Bu sonuncu sicile gelinceye kadar tesbit edebildiğim niyabetler ve bunlara ait siciller şöyledir: Cengar (Çengel)köy niyabeti (sicil 58, 82, 90, 101, 103, 118, 131), Yoros (127) Şile (147). Maltepe (64), Gençli (135) Adalar (59, 65, 77, 79, 83, 97, 132, 140) Miraliadası (73), Karamürsel (114).

Mamure Niyabeti

Sicillerde bu niyabet kimi zaman Mamure, kimi zaman Cedide diye anılıyor. Cedide yeni anlamına geldiğinden, Üsküdar'ın bugünkü Yenimahallesi olmalıdır. Bağlarbaşı'nın Kadıköy tarafına düşer. Bu niyabetin Üsküdar sicilleri arasında 27 kadar sicilini tesbit ettik (56, 57, 62, 67, 75, 86, 97, 93, 97, 106,

* İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Tarihi Profesörü

108, 110, 113, 115, 120, 123, 125, 134, 136, 139, 141, 144, 149, 153, 157, 164, 168). Diğer siciller Mevleviyetin Kübra (Büyük) mahkemesiyle kassamlık gibi ihtisas mahkemesine aittir. 1038 (1627-28) tarihine kadar bir Kadıköy niyabeti çıkmadı. Daha geç bir tarihte Kadıköy'le Adalar sicilleri de ayrı bir kolleksiyon oluşturacak müstakil bir niyabet haline gelecektir.

Mamure'li Fıtık Cerrahları

Üsküdar'ın 139. sicilinde (vrk. 59 b.) de dikkatimi, henüz benzerine rastlamadığım bir hüccet çekti. Tedavi için, riskli bir ameliyat yaptıracak bir hastanın rızasını belirten resmi bir belge verirken hekimini sorumlu tutmayacağını beyan ediyor. "Mualeceden ifakat bulmayıp bi-emrillâhi Tealâ ölürsem versemden ve gayriden kimesne dem ve diyet" dava etmeyecektir. Hasta ifakat bulma kelime anlamı uyanma, amaç şifa bulmaktır. Anesteziden uyanma anlamı varsa anestezi yapıyor mu tartışmasını getirir. Rıza beyanı kadar tedavi edecek hekimin kişiliği de çarpıcıdır. Tedavi eden kişi *Saliha Hatun binti Küpelî*'dir. Yani kadındır, üstelik kıptî'dir. Tedavi edilecek hastalık ise fıtıktır. Hasta Yani, ta Ağrıboz'dan gelmiştir. Bu bakımdan Saliha Hatun cerrahdır, hastaları da erkektir. Mamure mahallesine ait bir sonraki 141 numaralı sicilde Saliha Hatun'un izi bulunamadı. Bunu karşılık 144 numaralı sicilde aynı cerrah kadına ait bir yirmi hüccet daha vardır.

Bundan sonraki sicillerde Cerrah Saliha Hatun'un izi kayboluyor. 153. si-

cilde karşımıza fıtık ameliyatı yapan yeni isimler çıkıyor. Bunlar: *Cerrah Mehmed bin Baba Deniz*. Bir başka belgede adı Mehmed Çelebi diye anılıyor.

Aynı 153 numaralı sicilde fıtıkçı bir *Hasan Beşe* çıkıyor. Beşe bilindiği gibi bir askeri rütbedir. Belgelerden biri kendisinden bahsederken er-râcil (yaya) olduğunu ima ediyor. Bu itibarla Hasan Beşe'nin aslı askerdir. Hasan'ın baba adı kimi hüccete göre Abdullah, kimi hüccete göre Abdülvehhab'tır. Artık bunların ayrı mı aynı kişiler mi oldukları takdire kaldı. Cerrah Mehmed'in üç hastası Hasan Beşe veya Beşeler'in on hasta tedavi ettikleri görülüyor.

Rıza Beyanı ve Sorumsuz Tutma

Cerrah muhataralı bir iş yapar. Hastasından ameliyata rıza beyanı ister. Aksi takdirde hüccetlerin diline bakılırsa kendisine, dem yanı kan davası açılabilir ve diyet (tazminat) istenebilir. Cerrah bunun için bir garanti arar. Garantiyi de kadı tarafından bu rızayı tesbit eden hüccetinde bulur.

Mukavele

Rıza beyanında ayrıca bir anlaşma bir mukavele yapılmaktadır. Cerrah, hizmetini, hünerini kiraya veren (icar eden) ve hasta bunu kiraya alan (isticar eden) durumunda oluyor. Doğal olarak bir de kira bedeli, ameliyat ücreti belirleniyor. Ücret biraz da hastanın sosyal durumuna göre değişiyor. Saliha Hatun'un ilk hastası Ağrıbozlu Yani'nin beş yüz akçe; yedinci hastası sipahi Mustafa Bey'in ücreti 1200 akçe; doku-

zunca hastası İnegöl'den Ali'nin ise 2000 akçe idi. Ücret tümüyle peşin veya bir kısmı peşin ve geri kalanı hastalıktan *ifakatta* ödenmek üzere kararlaştırılıyordu.

Kadının Cerrahlığı

Tabiblik ve cerrahlık medreselerde öğrenilir. Ancak mesleği icra etmek için bunlar şart değildi. Tıpkı esnaflıkta olduğu gibi bir usta yanında çıraklık yapmak suretiyle de icazet alınabilirdi. Seretibba-i hassa arasında çoğu kez ser tabiblerin oğulları hassa tabibliğe yüksekçe bir ücretle atandığına tanık olunmaktadır. Aralarında medrese görmüş olanları mutlaka vardı. Fakat babası yanında yetişmiş olanların olmadığı söylenemez. Yahudi hassa tabib oğulları babalarının yanına şakirt olarak hizmete alınıyorlardı. İşte Saliha Hatun'un da Fıtık ameliyatında usta olan birinin yanında yetişmiş olduğu düşünülebilir. Belgesiyle bunun bir örneğini verelim.

Rize ve Maçuka ve Pavli Kadılarına Hüküm ki

Rize kazası sükkânından cerrâh tâifesinden İbrahim nâm kimesne gelüb bu, cerrahlık hizmetinde üstâda varub kethuda ve yiğit başı ve sâir ustalar marifetiyle başka çıkub ham dest olmayub hilâf-ı şer'-i şerîf kimesneye vaz' ve te'addisi yoğiken eshâb-ı ağrazdan taht-ı kazanızda bî-vech-i şer'î cerrahlığına müdâhale ve mümâne'at ve te'addiden hâli olmadıkların bildirüp men' ve def' olunmak bâbında emri şerîfim rica ve divân-ı hümayûnumda sual olundukda" vaki' ise men'i...

Trabzon kadı sicillerinden² 2 numaralı sicilden (s. 97) alınan bu Evail-i Rebiülâhır 1180 / 6-15. IX. 1766 tarihli

hükme göre Cerrah İbrahim ustaya hizmet etmiş cerrah esnafı Kethuda, yiğit başı ve ustaları önünde sınav vermiş başka çıkmaya (müstakil iş yapmaya, usta olmaya) hak kazanmış iken, mesleğini icrada haksız yere engellenmek isteniyor. Durumu anlatıldığı gibi ise kimse karışmasın diye emrolunuyor. Bu hüküm bir yandan cerrahlığı bir esnaf loncası olarak ele alıyor, usta yetiştiriyor ve diğer yandan bu yeni ustaların rekabetine karşı dayanışma içinde olduklarını gösteriyor. Saliha Hatun herhalde Cerrah İbrahim gibi yetişmiştir. Saliha Hatun'un bu rıza ve sorum yüklenmeme mukavelelerine iki örnek verelim.

I

Üsküdar, sicil 144 / Vrk. 59 b

Vilâyet-i Rumeli'nde Ağriboz kazasına tâbi' Ayayorgi karyesi sükkânından Yani veledi Yorgi nâm zimmî meclis-i şer'-ı şerîfde işbu râfi'atu hâze'l-kitâb Sâliha Hâtun ibneti Kûpeli nâm kıptıyye mahzırında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüp

Halen ben fıtık marazına müptela olub mu'âleceye muhtâc olmağın zikrolunan maraza ilâc eylemek için beş yüz nakd-ı râyic fi'l-vakt fiddî Osmanî akçe ücret ile mezbûre Sâliha Hâtun'ı isticâr idüp ol dahi nefsin vech-i muharrer üzere ıycâr eyledikten sonra ücret-i merkum beş yüz mezbûrû'n-na't akçeyi ber-vech-i peşin merkume Sâliha'ya ifâ ve teslîm eyledim eger hîn-i mu'alecede ifâkat bulmayub bi-emrillâhi Ta'âlâ helâk olursam veresenden ve gayrden kimesne dem ve diyetime müte'allık davâ iderlerse lede'l-hukkâmî'l-kirâm mesmu'a ve makbûl olmasun

didikde mukurr-ı merkümü ikrâr-ı meşrûhunda el-mukarrun lehâl-merkume Sâliha bi'l-müvâcehe tasdik ve bi'l-müşâfeha tahkik eylemeğin işbu hurûf ber-sebîl-i temessük bi't-taleb ketbolundu.

Tahriren fi'l-yevmi'l-hamis ve'l-'iş-riyn min Cümâdelülâ sene ihda ve selâsin ve elf 25.2.1031 / 7. IV. 1622.

şühüdü'l-hâl: es-Seyid Ahmed bin Es-seyyid Abdülatîf, Mehmed Beğ bin Abdullahü'l-cüнди, Mehmed Beğ bin Hüseyinü's-sarrâc, Mahmud bin Abdi, Hasan bin Ali, Yunus bin İbrahim, Mehmed bin Resûl, Bekir bin Abdullah, Hasan Bâşe bin Abdullah

Güncel Türkçesi

Rumeli vilayetinin Ağrıboz kazasına bağlı Ayayorgi köyü halkından Yorgi oğlu Yani adındaki zimmi, şerefli şeriat mahkemesinde bu belgenin hamili Küpeli kızı Saliha Hatun adındaki Kıpti kadın yüzüne karşı şu ikrarda bulunup dedi ki:

"Şimdiki halde ben fitik hastalığına müptelayım, tedaviye gereksinim duyuyorum. Bu hastalığı tedavi etmek için beş yüz günün geçer Osmanlı gümüş akçesi karşılığında anılan Saliha Hatun'ı isticar ettim o da kendini bana yazılı olduğu üzere kiradıktan sonra özellikleri sayılan beş yüz akçeyi peşin olarak sözü edilen Saliha'ya ödeyip teslim ettim. Tedavi sırasında uyanamayıp Allahın emriyle helak olursam (ölürsem) mirasçılardan olsun, başkalarından olsun kan ve diyetim konusunda dava açan olursa davaları sayın hakimler nezdinde makbul olup dinlenmesin."

İkrarda bulunan kişinin bu ikrarını, yüzüne karşı ikrar edilen Saliha Hatun onayladı sözlü olarak mahiyetini anladığı anlaşıldığından senet (belge olarak) mahiyetinde bu harfler (bu yazı) istek üzere (7 Nisan 1922)'de yazıldı.

Dava görüldüğünün tanıkları: Es-Seyyid Ahmed vs.

II

Sicil 144 / Vrk 9b

Mahmiyye-i Kostantınıyye hamahâl-lahu anil'l-beliyye mahallâtından Atmeydanı sâkinlerinden olub sipâhiyân zümresinden fahrül'l-emâsil ve'l-akran Mustafa Beg bin Abdül'l-Mennân meclis-i şer'-i şerîf-i lâzımî't-teşrifde mahmiyye-i Üsküdar'da mahalle-i Cedîde sâkinelerinden ilm-i cerâhatda hazika

ve beyne'l-akran fayika işbu râfi'atü'l-kitâb Sâliha Hâtûn ibneti Kûpeli nam Kıptıyye mahzarında bi't-tav'i's-sâf ikrâr ve i'tirâf idüp

Halen ben fitik 'ârızasına mübtelâ olub mu'âleceye eşedd-i ihtiyacım olub ve merkume Sâlihâ Hâtûn'un mübâşereti sebebiyle ba'z-ı kimesneler maraz-ı mezbûrdan ifâkat ve halâs oldukların sükat-ı lâzümü'l-i'timâd ihbarlarıyla hazâkatı zâhir olmağın ben dahi merkume Sâliha Hâtûn'ı maraz-ı mezkûruna mu'âlâce etmek için 1200 nakd-i fiddi-i râyic min külli'l-havâyic akçe ile isticâr idüp ol dahi vech-i muharrer üzere mu'aleceye mübâşeret eylemek için icâr eyledikten sonra ücret-i merkume 1200 mezbûr'ın-na't akçeyi merkume Sâliha Hâtûn'a bervech-i peşin edâ ve ifâ ve teslim idüp ol dahi kabz ve kabul eyledi. Merkume Sâliha Hâtûn'un mübâşereti sebebiyle ifâkat bulmayub maraz-ı mezbûrdan bi-emrillâh-i Te'âlâ fevtolursam veresenden veya gayrıdan dem ve diyetime müte'allık da'vâ eylesünler ve iderlerse dahi 'inde'l-hükkâm makbûle olmaya

didikte mukırr-ı mezbûr Mustafa Bey'den vech-i meşrûh üzere sâdir olan ikrarını el-mukarrun leha'l-merkume Sâlihâ Hâtûn bi'l-muvâcehe tasdik idicek mâ hüve'l-vâkı' bi't-taleb ketbolundu. Hurrire zâlike fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-işrin min Şevvâli'l-mükerrrem sene ihdâ ve selâsin ve elf (25.10.1031/2. IX. 1622)

Güncel Türkçesi

Korunmuş Kostantınyeye (İstanbul), Tanrı felaketten korusun, mahallerinden Atmeydanı mahallesi sâkinlerinden olup sipahi zümresinden emsal ve akra-

nı öğüncü Abdülmennan oğlu Mustafa Bey saygıdeğer şer'i şerif meclisi (mahkemesi)nde, Korunmuş Üsküdar'da Cedide mahallesi sâkinlerinden Cerrahlık ilminde hazâkatı ve akranı arasında üstünlüğü belli olan bu kitabın (Belgenin) hamili Kûpeli kızı Saliha Hatun adındaki Kıpti kadın huzurunda kendi rızasıyla şu ikrar ve itirafta bulundu:

"Ben fitik arızasına müptelayım, tedaviye şiddetle ihtiyacım vardır. İnandır kimselerden merkume Saliha Hatun'un tedavisi dolayısıyla bazı kimselerin bu hastalıktan ifakat ve halâs (uyanıp kurtulduklarını) olduklarını duydum. Hazâkatı açık olduğundan ben dahi, işaret edilen Saliha Hatun'u anılan hastalığımı tedavi için 1200 gümüş nakit her alım için geçerli akçeye kiraldım o da anlatıldığı üzere beni tedaviye başlamak üzere kendini kiraldıktan sonra sözü edilen 1200 belirtilen nite-likteki akçe ücreti peşin olarak Saliha Hatun'a ödeyip teslim ettim. O dahi kabz ve kabul etti. Merkume Saliha Hatun'un tedavisi dolayısıyla uyanamaz ve sözü edilen hastalıktan, Allahu Teala emriyle ölürsem, mirasçılarım veya daha başkaları kan ve diyet davası açmasınlar. Açarlarsa da hakimler nezdinde davaları makbul olmasın", dedi.

İkrarcı Mezkûr Mustafa Bey'den açıklandığı üzere olan ikrarını, kendisine ikrarda bulunulan adı geçen Saliha Hatun yüzyüze olarak onaylayınca durum istek üzere yazıldı. (2 Eylül 1622)

Dikkat edilirse ilk hüccette Saliha Hatun'un cerrahlığından hiç söz edilmediği halde ikinci hüccete ona övgüler yağdırılıyor "ilm-i cerâhatda hâzıka ve beyne'l-akran fâika" deniyor. Tabibin, cerrahın usta olanına hazık denir. Haza-

kat başka meslekler söz konusu olunca "maharet" olur. Saliha ayrıca akranı arasında sivrilmiş, üstünlüğü olan bir cerrah diye takdim ediliyor.

Hastalar, Aldığı Ücretler

Sâlihâ Hatun, 21 hastayı ameliyat yapmıştır. Bunlardan biri fitik ameliyatı olmayıp uru vardı urunu aldırdı (No.17). İlk hastası 139 numaralı sicil-den, gerisi 144 numaralıdır.

Bu 21 hastanın bir tablosunu verirken, sıra numaralarını, sicilde buldukları varakı, memleketlerini, isimlerini anlaştıkları ücreti, bir kısmı peşin, bir kısmı tedaviden sonra verilirdi. Aşağıdaki listede peşin ödeme ücret rakamı yanında parantez içinde yazılı olarak sırasıyla gösterilecektir. Son olarak hicri ve miladi tarih yazılacaktır. Bilgilerin aynı hizada gösterilmesine satır boyu yeter-siz kalmaktadır.

SALİHA HATUN'UN HASTALARININ LİSTESİ

1. 59b, Ağriboz, Ayayorgi Köyü, Yani Veledi Yorgi, 500 akçe
25.10.1031 / 2. IX. 1622.
2. 1a, Rumeli, Ruği kazası, Virçe köyü, İstemad veledi Petro, 800 akçe,
20.9.1032 / 17. VII. 1623.
3. 1b, Rumeli, Tırhala, Pulur Köyü, Yani Veledi Filo, 400 akçe
20.9.1032 / 17. VII. 1632.
4. 4b, Üsküdar, Bulgurlu köyü, Mahmud Efendi bin Abdullah, 600 akçe
6.10.1032 / 3. VIII. 1623.
5. 6b, Beyşehir, Tauna köyü, Ömer bin. Osman, 500 akçe
11.10.1032 / 8. VIII. 1623.
6. 6b, Üsküdar, Hasan Ağa Mh., Şaban bin. İbrahim, 400 akçe
11.10.1032 / 8. VIII. 1632.
7. 9b, İstanbul, Atmeydanı Mh., Sipahi Mustafa Bey bin Abdülmennan, 1200 akçe
25.10.1032 / 22. VIII. 1623.
8. 12a, İstanbul, Tokludedede Mh., Sermet bin Abdullah, 1000 akçe
22.10.1032 / 19. VIII. 1623.
9. 18b, Bursa, İnegöl, Ali bin Mehmed, 2000 akçe
2.12.1032 / 27. X. 1623.
10. 21a, İstanbul, Debbağyunus Mh., Mehmed bin. Ali, 400 akçe
25.12.1032 / 20. X. 1623.
11. 22b, Trabzon, Talib Köyü, Hasan bin. Yusuf, 500 (200) akçe
29.12.1032 / 24. X. 1623.
12. 23b, Erzurum şehri, Murad bin Mehmed, 3000 (600) akçe
4.1.1033 / 28. X. 1623.
13. 25b, Sakız Adası, -. Veledi Yani, 500 akçe
16.1.1033 / 9. XI. 1623
14. 25b, Arapkir kasabası, Sahak Veledi Revk, 500 akçe
16.1.1033 / 9. XI. 1623
15. 25b, İstanbul, Unkapanı, Andrea Veledi Lika, *Ur Ameliyatı* 300 akçe
16.1.1033 / 9. XI. 1623
16. 26b, Galata, Tophane, Hacımuhyiddin Mh., adı yok, 1200 akçe
18.1.1023 / 11. XI. 1623.
17. 27b, Rumeli, Görice kazası, Yusuf bin Abdullah, 500 akçe
26.1.1033 / 19. XI. 1623.
18. 32b, Dergah-ı Ali Çavuşu, Mehmed Bin Hızırü'r-râcil 1200 (200) akçe
6.4.1033 / 27.İ.1624.
19. 34a, Rumeli, Argirakastro, Piskopi köyü, Nikola Veledi İstati, 800 (400) akçe
28.4.1033 / 18.II.1624.
20. 34a, Dergah-ı Ali Çavuşu, Ali Beşe Bin Mehmed, 2000 akçe
8.5.1033 / 27.İI. 1624.
- 21.39a, Rumeli, Tırnova, Gabrude köyü, Yuvan Veledi İstati, 1500 (500) akçe
23.7.1033 / 11.V.1624.

Cerrah Mehmed Bin Baba Deniz

Cerrah Mehmed'in tedavi ettiği üç hastası vardır. İkisi 153 numaralı sicilde biri 168 numaralı olanında. Bu sonuncunun rıza beyanında şöyle deniyor:

Vilâyet-i Anadolu'da vâkı' ekrâd tâifesinden Abdü'n-nebi bin Behram nâm Kürd meclis-i şer'-i şerîfde mahmiyye-i Üsküdar'da mahalle-i Cedîde sükkânından Mehmed Çelebi Bin Baba Deniz nâm cerrâh mahzarında bi't-tav'-ı's-sâf ikrâr ve takrîr-i kelâm idiüp

Hâlen ben fitik illetine mübtelâ olmağın mu'âleceye muhtâc olub Mehmed Çelebi ile on iki esedi guruşa kavlı idiüp ba'de'l-ifaka virmeğe müte'ahhid oldum, hîn-i mübâşeretde be emrillâhi Te'âlâ vefât idersem veresemden veya âhardan bir ferd dem ve diyetime müte'allık da'va ve taleb eylesünler

didikte mukarr-ı mezbûr ikrârını el-mukarrun lehü'l-merkum vicâhien ve şifâhen tasdik idice bi't-taleb ketbolundu. Tahriren fî 20, Rebiülevvel 1042 / 9.I.1632

Şühüdül-hâl: İbrahim Çelebi bin Moela Halilül-müderris, Ali Çelebi bin Aliyyül-müder- ris, Murad bin Ömer. (Üsk. Sicil 168. Vrk 9b)

Mehmed Çelebi'nin tedavi ettiği (sicil 153 teki) diğer iki hasta:

1. 14b. Rumeli, Kalavra (?), Üsküp köyünden İspilyoti Veledi Andriya, 550 akçe, 14.11.1035 / 7.VIII. 1626.
2. 39a. İst. Moelagûrânî Mh., Acemi oğlanı Rıdvan Beşe bin Abdullah, 1000 (200)akçe 26.7.1036 / 12. IV.1627

Kürd Abdünnebi, diğer hastalardan farklı olarak ameliyat ücretini Esedi gurusla ödemiştir. Bu gurus bu tarihte Hollanda parası olup 70 akçe değeri vardır. Ameliyat ücreti 840 akçe olur.

Cerrah Hasan Beşe

Yukarıda bunun asker kökenli olduğuna değinilmiştir. Beşe olduğundan gayri, bir hüccette râcil yani yaya olduğu yazılıdır. Baba adı kimi Abdullah kimi Abdülvehhab olarak gösterilmiştir. Eğer ayrı kimseler değilse, bu isim farklılığına bir açıklama getirilmelidir. İslamiyeti gönüllü kabul eden muhtedi ile köleliğinde Müslüman olan kimseler azatlığı kazandıktan sonra dahi baba adlarıyla anılmayarak bin Abdullah diye anılırlar. Hayatında iyi mevkilere gelince sevimsiz bir anı olan Abdullah oğlu diye anılmaktan kaçınarak Allah'ın

esma-i hüsnalarından birini seçerler. Genelde en çok Allah'ın Mennan adını seçerek bin Abdülmennan'da karar kılarlardı: Hasan Beşe de sosyal mevkii yükseldikçe Allah'ın Vehhab adını (kul, abd) almıştır. Bir rıza örneği de bundan seçtik. Bu seferki hüccet kölesini ameliyat ettirmek isteyen bir efendinin beyanı oluyor. Zira kölenin kendi şahsı üzerinde bir tasarruf hakkı yoktur. Mal sahibi efendisidir. Rıza beyanında şöyle deniyordu:

Mahmiyye-i Kostantiniyye'de vâkı' Bitpazarı'nda kassâb taifesinden Ali bin Sinan nâm kassâb meclis-i şer'de mahmiye-i Üsküdar'da mahalle-i Cedîde'de Pazarbaşı mahallesi sükkânından bâ'isül-kitab Hasan Bâşe bin Abdullah nâm râcil mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idiüp

İşbu hâzir bi'l-meclis olan Piyale bin Abdullah nâm abd-i memlûküm hâlen fitik marazına mübtela, mu'alecede eşedd-i ihtiyacla

muhtaç olmağın mezbûr Hasan Bâşe ile se-
kiz yüz akçeye kavlidüp iki yüz akçesin vi-
rüp altı yüz akçesin ba'de'l-ifaka virmeğe
müte'ahhid oldum. Hin-i mu'aleceye
bi'emrillâhi Te'âlâ vefât iderse dem ve di-
yetine müte'allık mezbûr Hasan Bâşe'den
da'va ve nizâ'im yokdur.

didikde mukarr-ı merkurun ikrarın el-
mukarrun lehü'l-mezbûr vicâhen tasdîk ve
kabul eylemeğın bi't-taleb ketbolundu.
Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis min şehri
Rebiülyâhır sene 1042 (6.4.1042 /
21.X.1632)

Şühûdü'-hâl: El-Hac Musa Berber, Sü-

leyman Celbiyyü'l-hânî, Hasan bin Mehme-
dü'l-bakkal, Kaya Dede muytâb.

Yukarıdaki hüccet Üsküdar'ın 168
numaralı sicilinin vrk. 12b. de yer alıyor.
Beşe'nin bir diğer söyleniş şekli olan
Bâşe ile Cerrah Hasan anılıyor. Kasap
ustasının beyanda bulunmak için mahke-
meye giderken tanık olarak esnaf olan
komşularını götürdüğü dikkat çekiyor.

Aşağıda Hasan Beşe'nin tedâvi ettiği
diğer kimselerin listesi vardır. Cerrahın
baba adı Abdülvehhâb olarak anıldığı
ameliyat koyu renkle dizilidir:

153 sicilde bulunan hüccetler:

1. 18b. Şefine reislerinden Veli bin Davud, 500 akçe
3.12.1035 / 26.VIII.1626.
2. 26b. Hasanpaşa sarayı baltacısı Sivaslı Mustafa bin Abdullah tedavi sırasında
beher gün için yüzer akçe, 13.2.1036 / 3.XI.1624.
3. 30a. Anadolu'da kaza ve köy adı okunamadı, Tursun bin İsmail 700 akçe
9.4.1036 / 28. XII.1626.
4. 38a. Mora, Deperpolya (?) kazası, Toma Veledi Petra, 300 akçe
23.7.1036 / 9.V.1627.
5. 40a. Rumeli, Çırpan kazası, Hasanfakîh köyü, Elagöz Veledi Usta yani zimmi,
400 akçe, 1.8.1036 / 17.IV.1627.
6. 41b Karaman, Larende, Muzan köyü, Sinan bin Hâce -. 600 akçe
10.8.1036 / 26.IV.1627.
7. 45a. Rumeli Duplice (?) kazası, Panayot Veledi Yani, 500 akçe
20.8.1036 / 6.V.1627.
8. 46a. Mora'dan Todori Veledi İstemad, 500 akçe
3.9.1036 / 19.V.1627.
9. 1b. Mora'nın Ayapetra kazası, Ayoyani köyü, Todoro Veledi Yani, 700 akçe
4.12.1038 / 8.VIII.1629. Bu hüccet 164 numaralı sicilden.
10. 12b. Bitpazarından Kasap Ali'nin kölesi Piyale'yi ameliyat ettirdiği mukavele.
800 (200), 6.4.1042 / 25.X.1632.

Tarihlerine bakarak ameliyat mevsimi konusunda bir fikir edinilebilir. Hasan Beşe'nin hastalarının
çoğunun Rum olduğu görülüyor.

DİPNOTLAR

- 1- İstanbul ve bilâd-i selâse Şer'iyye sicilleri İstanbul Müftülüğü arşivindedirler. Onbini aşkın kadı sici-
li barındıran arşiv Süleymaniye'nin arkasında, Botanik Enstitüsü bahçesinde, giriş kapısı sağındadır.
- 2- Trabzon kadı sicilleri vaktiyle Topkapı Sarayı Arşivi'nde idiler. Şimdilik Ankara Millî Kütüphane'de
bulunuyorlar.